

GEDAGTES

		GEDAGTES	
		Die virus aan die einde	026
		Angus Buchan	048
		Kind is siek	068
		Sakhu in the hood	096
		Son of England	104
		Die Kweer Kolonie	112
		Moraliteitskrisis	120
		Havenga-verklarings	134
		2012	138
		Single op h' Sondag aand	150
		Llewe Ingrid Jonker	154
		Qua Vadis?	168
		Die merk is dood	172
		Gesonde merk	178
		h Brief aan Ouma	218
		Van de miezel in de drup	220
		Expats en rassisme	232
		Van tjops na tofu	306
		Chris Hani	314
		Vry, swewend in die gees	328
		Kom in aanraking	346
		Afrikaner-godsdiens	376
		Die Ander-Andersmaak	384
BUITELAND	020		
Die gees se reis	146		
Stadsdichter Gent	208		
Kook in Amerika	338		
Hamburg se siel	368		
Krismis in Pole			
DANS	060		
Poëtiese dans			
FOTOGRAFIE	012		
Verena Martin	124		
MC Botha	222		
Karin Brynard	238		
Mik & Druk			
POMP KORT	002		
Droogtes en vrouens	002		
Bobbejane	002		
Stien Steyn	002		
Ewangelie	002		
STRIPKUNS		Stripkuns	474

KONKRETE POËSIE

KONKRETE POËSIE 156
Konkrete Poësie

KORTVERHALE

KORTVERHALE	
Die draaie van pyp	056
Swem	071
Derick van der Walt	278
Die loon van verraad	310

KOS

KOS	Gesondheidsbesluit	20
	Derricklaan	35

MUSIEK

MUSIEK	
Pomp in Japan	0
Is local nog lekker?	1
Salon Musiek	2
Verlore plaasseun	3

ONTWERP

ONTWERP
SA Ontwerp
Hoëveld van beton
Design Indaba

REIS

REIS My swart stoof

KUNS

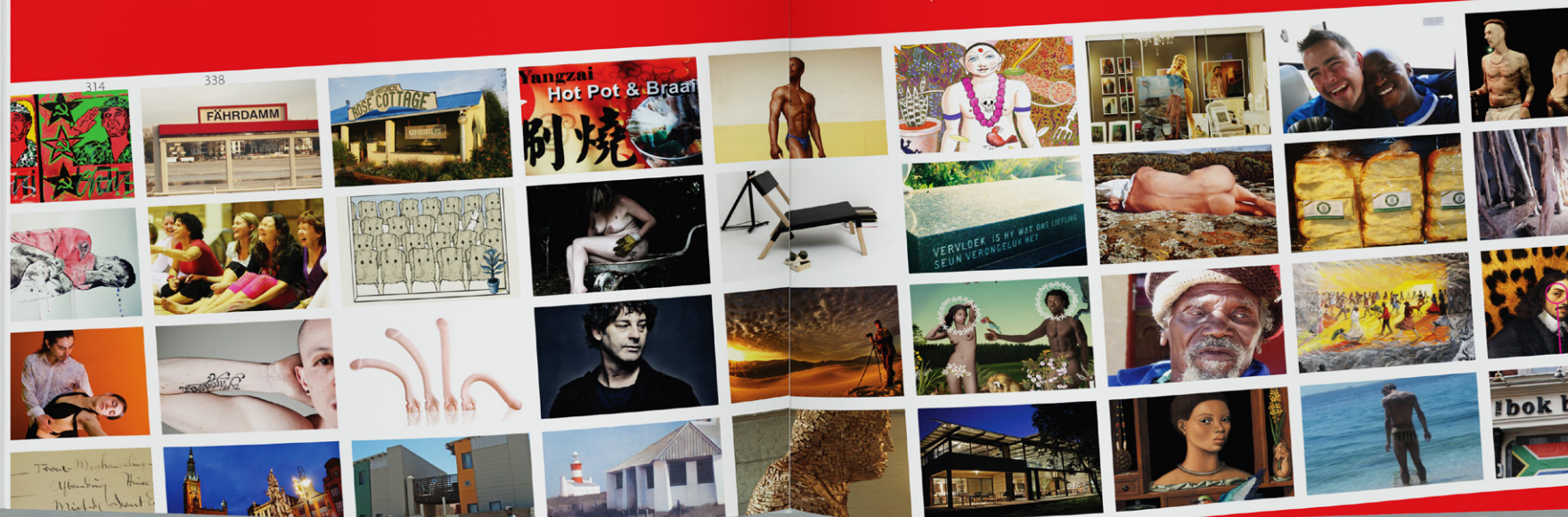
KUNS	
Jackson Hlungwani 1	031
Jackson Hlungwani 2	038
Allooi van woord en beeld	084
Opeppeng en afgeblaas	194
SA Kuns – Cooler As Ooit	284
Afslagkuns	298
Ou meesters	320
Ndikumbule Ngqinambi	390
Erf 81	424
Woordpoort foto-essay	432
Vuurtorings van verlange	442
Elvis Moodley in Pretoria	450
Venus in 'n glasbottel	456
Steven Bandoma	460

PLEKKE

PLEKKE	07
Kaapstad-Brussel	21
Kontreistories	29
Rusplek vir die idiote	33
In die Hoëveld	41
Verlore erfenis in George	

SPORT

SPORT	
Sokkerspeletjies	3
Pomp daai spiere	3
Rugby in Soweto	4

EVANGELIE

WOORDE: MARIUS
ACKERMANN

Hulle staan op die sypaadjie
voor Boek Enklave, professor en
medeprofessor in die teologie,
beide effe gesteurd oor die
skielike skerp lig en verkeersgeraas.
Dis nog h volle uur voordat die
fakulteitsvergadering begin.
"Tyd vir h koppie koffie?" vra
die jonger man.

Sy ouer, skraler kollega tuur
vir h paar oomblikke oor sy
dunaambaal.

"Kan so maak. Wat het jy in
gedagte, hier of op die kampus?"
"As ek so mag voorstel, wat
van hier oorkant, ons het darem
iets om te vier!"

Hulle steek die straat op
die onveilige manier oor, al
geselsende.

STIEN STEYN
VAN JAN BOHM

WOORDE: JOHAN WEYERS

Waar sal jy dan nou die begin
gaat staan kry van h lifetime
companionship met al die dinge
wat gebeur het in die ou straatjie
van Jan Bohm met sy face brick
huisies?

Dit was in die jaar toe ek met
ou Hans Vogel in die moeilikheid
gekom het. Doreen en my ma
Grieta het net gesê "ag jiretjie
tog, dat jy nou so moes sif dat
jy die drooster te kry moes vang."
Ek moes hom vat – ek was in die
ander tyd! Hans was toe nog by
die Crown Mines se dagskopsan
en het toe nog min gedrink. Ons
het toe in die huisie ingemove
wat die myn ons geggee het in Jan
Bohm. Stien was my buurvrou
oorie straat.

BOBBE JANE

WOORDE: CHRIS STEINMANN

Twaaifuur, somer, dertig jaar
gelede, volgens my dagboek. Die
omgewing was bossierig, met
orals nog tekens van die woestyn.
Die warm vochtigheid het soos h
groot, natgeswete hand op ons
gedruk. Swaar donderwolke het
laag gehang. Ons was besig om
h blaaskans te vat en koue koffie
beskuit te drink. Daarna sal ons
die laaste ent van die dag aanpak
en teen vyfuur se kant begin
regmaak vir die nag.

"Hei, dis warm vandag. Nou
sal h koue stort en h yskoue bier
erg lekker wees," het een van die
manne gesê en vermoed langs
sy rugsak gaan sit, geweer tussen
die bene.

WOORDE: BAREND NEL

Ek het in die Sandveld
grootgeword. Anders as die
Namakwaland se hardeveld is die
grond daar sag, maar die mense
is net so gehard. Goëie mense,
maar nou nie wat jy sou noem
"cute and cuddly" nie. Behalwe vir
sy Skepper, is daar net twee goed
waartoor h Sandveldse man
lugtig is.

Die eerste is droogtel. Ek wou
graag oor h pompery skryf, maar
op Graafwater was daar nie veel
van h pompery nie! Daar was nie
eintlik genoeg water vir enige
pompe nie en daarom het die
laaste windpomp al lank voor
my geboorte sy pype opgetrek
en weggevegi. Die dorp het sy
naam gekry toe die groot dors

OOR DIE
DROOGTES EN
VROUENS

Asof die krimpemde stapeltjie
op Enklave se hoofafel nie
genoeg bewys bied nie, het
die winkelbestuurder boonop
h persoonlike versekering
gegegee: Ongekaart se verkope is
uitstekend. En wanneer professor-
cum-digter Laureatus Blom gloei,
weerkaats daardie gloed in sy
junior kollega se vol gebaat.

"Als is nog res, menere..." Die
motorwag is ouerig en maer,
en hy dra h gebelike rooi pet.
h Antwoord is hom nie dadelik
beskore nie, maar die ouer man
se streng kyk in die rigting van die
koffieplek gee duidelikheid.
"O, nee, maar dis in orde,
menere, dis in orde, geniet dit. Reg
as ek nog maar agie hou?"

Die kontrak, as daar een
was, word met h enkele kopknik
verleng. Die koffieplek is te duur
vir studente, en hulle vind sommer

Nou, Stien is h vrou wat h
Lexington kon sulg dat sy kool h
duim lank kon raak en h Valiant
Regal kon trap dat sy top gasket
kon ceaseal. Dit was my vriendin in
lief en nood, iemand wat jy kon
opklop inmie middel van die nag
en sy sou haar gown aantrek en
kom help!

Haai, maar laat ek jou
die storie vertel van die dag
wat ons vir haar h motorcar
moes organize toe sy met
die trein teruggekom het van
haar ryk suster Jo-Ann wat in
Krugersdorp-Wes gebly het.
Ek sal later van haar hoipolloi-
suster Jo-Ann vertel wat dink sy
is so smart met haar man Tom
wat as Health Inspector by die
Municipality werk! Man, laat ek
net h voetnota sommer nou
bysit: Jo-Ann se regte doop naam
was Johanna, maar met die geld

Ons het in h beboste kol ons
rugsakke, gewere en die radio
neergegit en gemaklik probeer
sit of lê. Party het gelle en saggies
gesels, ander het met toe oë
probeer ontspan. Voor my het h
swerm muggies gesuspendeer
gehang, om dan skielik te
verdwyn en weer te verskyn. Dit
het naderhand gevoel asof daar
iets in my oë is en ek die heeltid
oor hulle wil vryf om die vles van
wasigheid weg te kry. Ons het al
geleer dat dit niks help om na die
goed te klap of dit jou pad, uit
jou sig te probeer vee nie.

Hier tussen die bome kan h
boomstam skielik in die geknetter
van h outomatiese geweer
verander. Ons was al vyf dae op
patrolle. Die volgende oggend
net ná eerste lig sou ons die
laaste ent aanpak terug kamp toe.
Alhoewel die laaste ent pad

een van ou Simon van der Stel
se ekspedisies daar oorval het.
Uiteindelik het hulle darem so h
syferwatertjie gekry deur h "gat in
h droë rivierlopie te grawe" – of so
het my juffrou vir my in die skool
geleer. Ons het almal geweet
juffrouens en dominees praat
maar so snaaks en dat ou Simon
eintlik h "gaaf gegrou" het – h gat
is tog h ding waaronder h mens
iemand skop en grawe is wat
jy in jou neus doet. En terwyl
ek nou taallesse gee, h mens
sé: "Gra-water" en as dit baie
droog is "Gra-waier". Ewenwel,
destyds moes ons klaarkom
met die bietjie reënwater wat
in sink tenke opgevang is. Alle
verantwoordelike mans het dus
so min as moontlik water gedrink!

Die ding waarvoor die mans
nog meer lugtig was as vir die
Skepper en die droogtes, was

t r o k m o p

ek ken net brood, genadebrood.
En ek weet waar my brood

vandaan kom ..."

"Siekieriteit 1, Universiteit 0"
sé een jongeling met die wegstap,
drasak oor die skouer.

Die ander toeskouers se gelag
hang nog so h rukkies in die lug.
Hulle klim nie dadelik in nie, al
wil hulle ook. Die jonger man
kyk vanaf die passierskant stil
toe hoe professor Blom met die
deurhandvat sel sukkel.

sien lê. Sy arm het in h plas water
langs die dam gedryf.

Na h rukkies het twee
manskappe behoedsaam nader
gestap. Die ander het die gebied
rondom ons bespied, ons
gedek vir h moontlike aanval.
Die bobbejaan het in die bos
in verdwyn. Een het in h boom
geklim en agter h dik tak geskuil.
Ons kon telkens h sagte kreet en
soms ook h geluid wat geklink
het na h jong bobbejaan wat sy
ma of familie soek – h roep-
huilgeluid – uit die rand van die
bos hoor.

Ons skersklutter het
voorgestel dat ons die bobbejaan
moet begrawe. Met stukke
van die damwal het ons die
bobbejaan se graf toegepak en
op een van die stukke sement
h grafskrif uitgekrab: 'Vir Volk en
Vaderland'.

"Het julle kontak gehad?" kom
dit oor die radio terwyl ons op
ons hurke vir die graf sit en kyk.

"Jesus Christ" mymer die
Engelsman toe ons ons gewere

langs die graf optel en begin
aanstap.

t r o k p m o p

Gesprekke tussen woord en beeld

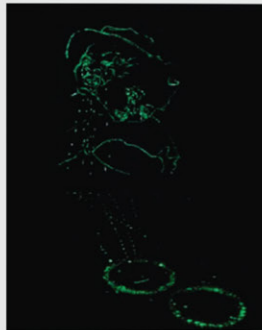
Sommige kunstenaars(-pare) het verkies, of is versoek, om as 't ware in die een medium te reageer op h werk in die ander medium. Een voorbeeld: **Gilbert Gibson**, h Bloemfonteinse internis en bekroonde digter, se gedig 'lamentasie' tree – as h soort inkantasie oor die verlossingswaarde van diensbaarheid, lyding en aardseheid – in "gesprek" met **Janine Allen** se multimedia- en interaktiewe installasie waarin die gemengde-media-skildery *Die eiland* sentraal staan.

Laasgenoemde behels h uitbeelding van die verhouding tussen h wit seun en h swart surrogaatmoeder of "nanny". Daar word sodoende gesinspeel op die kompleksiteit van hierdie histories-gewortelde, kolonialisties-geïnspireerde interaksie. Die werk handel oor hoe Suid-Afrikaners sukkel om aan hierdie moeder-kindbeeld, die slaaf- meester-verhouding, te ontsnap.

Om die interaktiewe aspek te bewerkstellig het Allen (h dosent in beeldende kunste aan die UV) geëksperimenteer deur h skildery in fosforverf te maak. Dié verf is spesiaal vir haar werk ontwikkel deur prof Hendrik Swart, h fisikus aan die UV. Kom die kyker die vertrek binne waarin die werk uitgestal is, is dit sigbaar in helder lig. Voor die werk is h platform geplaas. Wanneer die kyker dáárop gaan staan, skakel die lig in die vertrek af... maar uit die donker verskyn sekere fasette van die skildery weer weens die fluoësserende eienskappe van die verf.

Die eiland met die lig aan

Die eiland met die lig af

Aangesien die fosforverf h koue komponent het, is dit omgewingsvriendelik. Dit verbruik nie energie nie, terwyl dit lig gee.

Die omgewingsvriendelike, liggewende interaktiwiteit van die werk het h metaforiese betekenis. Deur die verf aan te wend en as 't ware twee skilderye bo-oor mekaar te maak, en deur die kyker aktief in die skepping van die beelde te betrek, hoop Allen om die kyker ook emosioneel betrokke te maak by die politieke kompleksiteit wat die beelde oproep, én by die oplossing daarvan.

Gibson het na aanleiding hiervan die volgende gedig geskryf, wat ook in die uitstalvertrek ten toon gestel is:

lamentasie

welgeluksalig is die wat van die veronderstelling uitgaan
dat alles, ja alles, beter sou word;
diegene van wie die hart in skone skok
wou-gaan-staan as h mens in h koue poel inspring
welgeluksalig die wat op haar skouer die reuk van rooigras as simbool van beterwete
onthou, wat dié gras tussen ander halms kan herken.
welgeluksalig die wie se asem van trappe klim opraak,
die wat vroegoggend wakker word en nie verder kan slaap nie.
welgeluksalig die wat met hand skrywe, sampioenplukkers, horlosieversamelaars,
doekverwers,
moeders, surrogate van moeders, selfs
wat honend verlang na h grimmige liturgiese simbool:
twee vir h stuiwer; die binneste donkerte.

welgeluksalig die wat op skouers vaak raak, die wat lei aan
eienaardige hoofpyn, die oë soos bloedgestude plasse in die gesig

welgeluksalig die wat bemin met h mond vol gif, in drome vry
die geluk so gelede soos h kwashaal op h skildery[.]

ALLOOI van woord en beeld

WOORDE: BERNARD ODENDAAL

Gedigte "lyk", beelde "vertel" – en tesame stérker

Gedrukte woordkunswerke "praat" ook deur hoe hulle lyk; deur middel van hulle voorkoms vir die oog. Ook visuele kunswerke soos skilderye en beeldhouwerk "vertel" dikwels iets. Hulle bevat ook maar, soos tekste, allerlei "tekens" wat "gelees" moet word om h samehangende interpretasie te bewerkstellig.

Antieke hiëroglifiese skriftekenstelsels het juis met tekeninge of afbeeldings van voorwerpe gewerk om woorde of woorddele voor te stel. Dit wys hoe oud, hoe fundamenteel, die verbande tussen taal- en beeld-voorstellings is. Steeds werk hierdie intieme verwantskap deur. Teoretici wat literêre werke vanuit h semiotiese (tekenwetenskaplike) raamwerk beskou, is byvoorbeeld dikwels van mening dat daar h sogenaamde "verikoniserings-drif" in die digkuns werksaam is. Dit veronderstel dat daar h strewes is om in h gedig, deur die vorm of styl, een of ander *gelykenis* vir die betekenisinhoud daar te stel.

Die sonnetvorm is al h goeie voorbeeld hiervan. In sy sogenaamde Italiaanse vorm is die sonnet tipies in h oktaaf (eerste agt reëls) en h sestet (laaste ses reëls) verdeel. Dit is dan h vormlike ekwivalent vir die betekeniswending wat so sentraal in dié gedigsoort staan.

Die illuminering van geestelike en ander geskifte, deur middel van ingeschilderde versierings en illustrasies gedurende die Middeleeue, getuig al van hierdie besef – so ook strokiesprentverhale en films vandag. So kan, waar woord en beeld h intieme, wedersyds versterkende verbintenis aangaan, in somtotaal selfs h ryker, meer verlewendigde boodskap oorgedra word as wanneer die twee media apart sou funksioneer. Soos wanneer metale vermeng word tot sterker allooi as die afsonderlike metale self.

Uit die palm van die land kom allooi

Sulke gedagtewisselings het die agtergrond gevorm waarteen ek en Ben Botma besluit het om h uitstalling te inisieer waarin woord- en visuele kunstenaars saamwerk. Dit was in opvolging van h soortgelyke projek van twee jaar gelede, getiteld *Uit die palm van die land*. Tóé het ons, as kollegas aan die Vrystaatse Universiteit, h aantal Vrystaatse skrywers en kunstenaars betrek by h uitstalling tydens die Volksblad-kunsteftes van 2008. Daaroor is in die vorige uitgawe van *Pomp* berig.

Dié keer is die net wyer gespan om kunstenaars van dwarsoor die land te betrek, selfs twee Laaglandse digters (Luuk Gruwez en Willem van Toorn). Om die intieme versmelting van die twee media in die totstandbring van die kunswerke te beklemtoon, is op die uitstallingstitel *ALLOOI* besluit.

Uiteindelik is die uitstalling by drie geleenthede vertoon: die Eeufeesimposium van die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns in Bloemfontein (24-27 Junie 2009), die Volksblad-kunsteftes van 14-19 Julie 2009 (ook in Bloemfontein), en die Woordfees van 1-7 Maart 2010 op Stellenbosch.

Visuele en woordkunstenaars is genooi om individueel en/of in pare (van een beeldende kunstenaar en een woordkunstenaar elk), nuwe kunswerke te skep. Geen riglyne is gegee ten opsigte van tema, media, styl en dergelike nie.

Opening van ALLOOI by die Eeufeesimposium van die SA Akademie vir Wetenskap en Kuns, 23 Junie 2009

Woord en beeld praat sáám

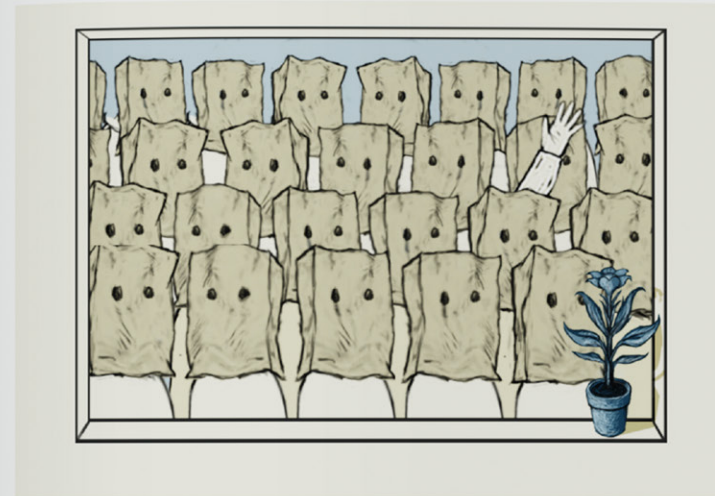
ALLOOI-werke waarin die intieme saambestaan van die twee media (woord en beeld) meer op die spits gedryf word, sluit twee animasiefilms van

Diek Grobler van Johannesburg in. Hy het naamlik twee voordragte deur die Kaapse digter Danie Marais van gedigte uit laasgenoemde se bundel *in die buitenste ruimte* (2006) deur middel van film-animasie geïllustreer.

Die vierde strofe van Marais se gedig 'In Duitsland waar die wolke in gelid marsjeer' lui byvoorbeeld soos volg:

Duitsland is seker maar soos orals –
die soort van plek waar jy bang is
dat Die Mense gaan uitvind van jou,
gaan weet van jou;
dat Die Mense hulle televisies gaan afsit,
uit hulle talk shows ontsnap
om jou te kom haal,
te kom kreun en hamer aan jou ruit
op die vierde verdieping
soos die zombies in *Night of the Living Dead*.

Dit het onder meer die volgende animasiebeelde by Grobler ontlok:

KAAPSTAD / BRUSSEL

WOORDE EN FOTO'S: VEERLE DEVOS

Ná drie weken in Kaapstad vraagt POMP mij een bird's-eye artikel over de stad te schrijven. Aangezien mij vele gelijkenissen opvallen tussen Kaapstad en mijn thuisstad Brussel, springt mijn verslag van de ene naar de andere stad, en terug. Wat volgt zijn bedenkingen bij twee steden in transitie.

Ik reis naar Kaapstad wanneer Jacob Zuma op bezoek is in Groot-Brittannië. In Europa staan de kranten vol geamuseerde tot verontwaardigde commentaren op de veelwijverij van de Zoeloe-man, zijn bastaardkinderen, zijn onverantwoorde uitspraken over douchen als bescherming tegen aids, de corruptieschandalen die hem achtervolgen, etc. In diezelfde pers zijn er helaas weinig degelijke analyses te vinden over de evolutie van post-apartheid Zuid-Afrika. In hun commentaren tonen journalisten zich neerbuigend, niet alleen tegenover de president maar ook tegenover het hele Zuid-Afrikaanse volk. Wat ze schrijven, komt soms dicht bij racisme. "Hoe kan zo'n corrupte, oversekste stamleider in luipaardvel een land leiden?"

Daarbij vergeten Europeanen gemakshalve de corruptie- en seksschandalen die sommige van hun eigen leiders omgeven. Met voorsprong het beste voorbeeld daarvan is de voormalige charmezanger Silvio Berlusconi, die nu premier is van Italië with a little help from his mafia friends. Verder zijn er de maitresses die sommige Europese leiders er op nahouden en de reactionaire uitspraken van de paus over condoomgebruik en aids. Toch verschijnen er in Europa zelden serieuze

artikels over Zuid-Afrika.

Het is pas in Kaapstad dat ik mij daar ten volle van bewust word. Niets is wat het lijkt, en ik betrap mijzelf erop dat ik zelf ook met oogkleppen op naar Zuid-Afrika kijk. In die drie weken dat ik in de Kaap ben, spreek ik met uiteenlopende mensen – van Afrikaners over Zoeloes en Xhosas, over Cape Malay en Britten, met lokale designers, ondernemers, beenhouwers, fotografen, journalisten, horecamensen, met inwijkelingen uit Somalië, Kongo, Ghana, etc. Ik proef wijn in Franschoek, doe een strandwandeling in Paternoster, 'braai' in Gugulethu, word bijna weggeblazen door de wind op Kaap de Goede Hoop, kijk naar de kreeftenvangst, praat met inwoners van townships, bezoek jonge kunstenaars in Woodstock en zwem ongerust rondjes in de oceaan. Enfin, het nogal eenvoudige plaatje dat ik heb over Zuid-Afrika wordt door alle

gesprekken en ervaringen danig genuanceerd. De Kaap blijkt uit vele verschillende laagjes te bestaan.

Een taal moet leven

In Kaapstad kom ik voor het eerst actief met de Afrikaanse taal in contact. Verbazend veel mensen spreken het, en niet alleen de blanken, zoals ik dacht. Aangezien mijn moedertaal het Vlaams is, een variant van het Nederlands, kan ik Afrikaans vrij goed verstaan. Ik vind het een "lekkere" taal zoals Afrikaanssprekenden dat zeggen, maar ik moet ook vaak lachen omdat Afrikaners de neiging hebben – zoals de Fransen – woorden uit andere talen te vertalen. Dat leidt tot grappige nieuwe woorden, vaak letterlijke vertalingen. Wij in het noorden van België, waar Vlaams wordt gesproken, doen dat niet: wij nemen vreemde woorden gewoon over. Vroeger was dat vooral uit het Frans, nu meer

uit het Engels. Wij noemen dat "leenwoorden". Niet zo in het Afrikaans: een computer heet een "rekenaar", geen e-mail wordt verstuurd, maar wel een "e-pos", een pyjama is een "slaapbroek". Grappig vind ik "vrijschut" voor freelance, en "melksommel" voor milkshake. "De taalcommissie is erger dan de kerk," zegt iemand mij. "Die organiseren zelfs wedstrijden voor de mooiste Afrikaanse alternatieven voor Engelse woorden."

Ik leer ook dat er verschillende varianten van het Afrikaans bestaan, naargelang van de huidskleur van de spreker. Lunga, die opgroeide in Gugulethu en die als designer aan de slag is bij Sixth District Creative Agency in Woodstock, vertelt dat hij absoluut niet houdt van blank Afrikaans, zelfs al spreekt hij het vloeiend. "I hate Afrikaans because it was the language of apartheid." Hij noemt het Afrikaans dat hij spreekt "Fanakalo": een variant op de blanke versie. Hij legt mij uit dat het een soort van pidgin is met Zoeloe, Engels en Afrikaans erin. Ik raak geïntrigeerd door de Afrikaanse taal en spreek af met Christine Wessels, radiojournaliste voor het nationaal Afrikaans radiostation. Zelf spreekt ze 'Algemeen Beschaafd Afrikaans': "Dat is anders dan het platte Afrikaans, dat verweven is met slang en met vele andere soorten Afrikaans. Er is niet één Afrikaans, het zijn er vele. Dat blijft best zo ook want onze taal kan alleen blijven bestaan indien iedereen zijn eigen variatie kan blijven spreken. De taal vastleggen zou het stomste zijn dat we kunnen doen. Een taal moet leven!"

Oude Belg sterft uit in Brussel

Ik verneem echter dat men over Afrikaans zegt dat het geen toekomst heeft, en dat veel jongeren die carrière willen maken liever Engels spreken omdat dat nu eenmaal de lingua franca van de wereld is. Veel Afrikaanse scholen zijn dan ook overgeschakeld naar het Engels. Het doet mij denken aan de taalsituatie in Brussel, ooit een Vlaamse stad ('Broekzele' genaamd), die in de loop der eeuwen verfransde. Door

inwijking van Fransen, door de passage van Napoleon begin negentiende eeuw, doordat de elites verfransden omdat het de taal was van de macht en vervolgens doordat het gewone volk Frans leerde om sociaal-economische promotie te maken, werd Brussel in de tweede helft van de twintigste eeuw een nagenoeg volledig Franstalige stad.

Een taal kan op die manier snel verdwijnen: de Vlaamstaligen zijn in Brussel ondertussen een zeer kleine minderheid geworden (minder dan 10procent). Maar ook het Frans is vandaag niet meer alomtegenwoordig. Vandaag zijn er in Brussel weliswaar twee officiële talen (Frans en Nederlands), maar op de tram hoor je Engels, Arabisch, Spaans, Duits, Engels, Chinees, Lingala, Pools, Turks, Portugees, Hindi en tal van andere uitheemse talen. Geen wonder: er wonen 170 verschillende nationaliteiten in Brussel, en zij brengen hun eigen taal mee. Volgens de nieuwste bevolkingscijfers heeft niet meer dan 32 procent van de Brusselaars nog Belgische wortels. Toen deze cijfers bekend werden, kopten de Belgische kranten: "Oude Belg sterft uit", daarmee verwijzend naar het woeste volk dat Julius Caesar volgens de legende als 'de dappersten aller Galliërs' zou hebben geprezen, (maar eigenlijk bedoelde de brave man dat de Belgae de grofste, meest onderontwikkelde barbaren waren die hij van zijn leven was tegengekomen).

Wat er ook van zij: de wereld komt samen in Brussel. Er zijn grote gemeenschappen van Fransen, Marokkanen, Turken, Afrikanen, Portugezen, Aziaten, Oost-Europeanen, etc. De hoofdstad van Europa trekt mensen van overal aan. Dat maakt dat geen enkele taal meer door allen wordt gesproken. Sommige gemeenschappen, zoals de Turkse en Marokkaanse, zijn zelfs zo groot en goed georganiseerd dat ze in feite niets anders dan hun eigen taal nodig hebben om in Brussel te overleven, al beheersen ze in de praktijk wel min of meer het Frans. Door zijn erg gemixte, kosmopolitische bevolking én doordat het de

NO SMOKING
禁止吸煙
JANGAN MEROKOK
புகைப்பிடிக்கக்கூடாது. லிடு!

DANGER-KEEP OUT!
危險・請避開!
வாய்க்காதுவருவதற்காக!
BAHAYA-JANGAN DEKAT!

Kw Die Kolonie

Kolonialisme
en 'n
Homoseksuele
Gesiedenis

WOORDE EN KUNS: ERNST VAN DER WAL

Van kleins af is ek gefassineer deur die gesig van Jan van Riebeeck – daardie sagte, netjiese gesig wat op elke munt en in elke skoolhandboek gepryk het. Selfs al is dit bewys dat Van Riebeeck se gesig-afbeelding eintlik op die gesig van Vermuyden gebaseer is, het hierdie bekende drogbeeld steeds vir my 'n sterk aantrekkingskrag: die goedversorgde lokke wat sag neervou oor die dekoratiewe kraag, die wasbleek hand wat die mantel liggies optrek oor die lyf en die sweem van 'n rosigheid op die lippe wat net-net hul manlikheid behou deur die snor wat bo hul kurwes lê. Hoe vreemd en verrassend is dit om 'n volksvader te sien met oë wat uitnodigend uitstaar en lippe wat smeek om gesoen te word. In die kanon van wit Suid-Afrikaanse leiers is dit nogal 'n rareteit – nie Hendrik Verwoerd se hare of PW Botha se lippe roer eintlik die verbeelding so sterk aan nie. Dit is seker heel gepas, want vir al die nagmerries wat kolonialisme en apartheid veroorsaak het, was daar ook weinig wit leiersfigure wat iets in hul voorkoms kon bied om oor te dagdroom.

Die vreemde (en vervreembare) aard van ons koloniale geskiedenis is juis vir my interessant. Hoe delikaat die versinde Jan van Riebeeck se lippe ook al mag lyk, hulle was immers dieselfde lippe wat magdraende woorde van vestiging, beskawing en kontrole oor suidelike Afrika uitgespreek het. Later sou ander monde ook in Nederlands, Engels en Afrikaans die glorie van mag besing en met heimwee terugdink aan die bote wat oor 'n glinsterende blou see 'n uitheemse geskiedenis saamgebring het. Hierdie dobberende bakens getuig egter ook van 'n diep en komplekse geskiedenis wat verwring is deur onderstrominge van mag en onderdrukking. Een so 'n stroom in Suid-Afrika se geskiedenis kan bespeur word in die onderdrukkende wette wat eeue lank homoseksuele identiteite beïnvloed het.

'n Geskiedenis van sensuur, onverdraagsaamheid en vervolging was gevestig aan die Kaapkolonie deur koloniale praktyke. Aan die stuur was 'n wit, (oënskynlik) heteroseksuele patriargie wat eers met die val van apartheid

Bal en klou reeks
2010
Rubber

tot h einde sou kom. Hierteenoor staan onder andere h homoseksuele geskiedenis wat getuig van streng onderdrukking. Selfs voor die apartheidregering probeer het om die Suid-Afrikaanse landskap te verdeel in terme van ras, kultuur en seksualiteit, was homoseksualiteit alreeds beskou as h verafskuwing en h abnormaliteit.

Amptelike staatsdokumente uit die Kaapkolonie gedurende die bewind van die VOC verwys byvoorbeeld na "sodomie-verhore". Hierdie verhore, wat veral gedurende die 1700's plaasgevind het, was berug vir marteling wat gebruik was om homoseksuele oortreders tot skulderkenning te dwing. Een so h saak wat gerapporteer is in die argiewe van die *Kaap die Goeie Hoop Joernaal* (1652-1732) verwys na twee anonieme slawe wat op die 13e Mei 1728 tereggestel is weens hul skuldigbevinding aan sodomie, of die "vuil passie" soos dit ook bekendgestaan het. h Algemene metode van teregstelling gedurende hierdie tyd, was om die skuldenaars aan mekaar vas te bind met kettings en dan in die see by Tafelbaai te gooi. Die twee anonieme slawe is op dieselfde wyse tot dood veroordeel.

(Ek wonder soms hoe dit moet wees om beangs in die koue water van Tafelbaai te sak terwyl die dobberende boot bo jou in die verdwynende sonstrale afgeëts lê. Dit is onmoontlik om die vreesaanjaende realiteit daarvan te begryp sonder om die beeld te probeer versag deur aan die son op die see en die berg in die agtergrond te dink. Mens moet jouself dwing om nie te fokus op die lewe wat bo die water afspeel nie, maar op die soutwater-dood waaraan die mans sluk.)

Hierdie is maar een geval van h komplekse geskiedenis van homoseksualiteit in Suid-Afrika. Daar is tans h groeiende belangstelling in hierdie verhare, veral in akademiese geskrifte waar hierdie gevalle gebruik word as getuieis van h eeue oue homoseksuele geskiedenis. In

aansluiting met hierdie koloniale geskiedenis word daar ook spesifiek klem gelê op bewyse van prekoloniale homoseksualiteit. Hierdie belangstelling word juis beklemtoon te midde van groeiende intoleransie in Afrika teenoor gay gemeenskappe, veral uit die oord van magtige Afrikaleiers. Homofobiese retoriek deurtrek Afrika en word gereflekteer in die sienings van verskeie leiersfigure (soos Robert Mugabe, Yoweri Museveni, Sam Nujoma, Yahya Jammeh, Jacob Zuma, en ander) dat homoseksualiteit h bourgeois, Westerse identiteit is wat deur wit setlaars op die swart bevolking afgeforseer is. Die idee dat homoseksualiteit h koloniale instelling is, word veral gepropageer deur president Mugabe – dink maar aan sy uiters kontroversiële uitspraak in 1995 waarin hy homoseksuele met varke en honde vergelyk het en aangevoer het dat hulle geen burgerlike regte in Zimbabwe het nie. Meer onlangs word hierdie sentimente ook uit ander dele van Afrika aangevoer – op die oomblik probeer David Bahati van Uganda se Nasionale Weerstandsbeweging h wet deursoer wat die doodvonnis in hierdie land sal beteken vir enigiemand wat skuldig bevind word aan homoseksuele dade. Homoseksualiteit word in hierdie opsig dikwels die sondebok gemaak vir h verskeidenheid kwessies, hetsy koloniale onderdrukking, morele onsekerheid of nasionale onstabieliteit.

Die oorgang vanaf h koloniale- tot h postkoloniale Afrika blyk uiters ingewikkeld te wees, veral wat hierdie kontinent se houding teenoor homoseksualiteit behels. Suid-Afrika is geen uitsondering nie, en die ruimte wat hierdie land skep vir die uitlief van verskillende seksualiteite is dikwels beperk, ten spyte van h uiters liberale grondwet. Homoseksualiteit word juis in postkoloniale Afrika in h baie ongemaklike posisie geplaas – aan die een kant word dit steeds as "pervers" beskou volgens die morele sisteme wat tydens kolonialisme hier ingebring is; aan die ander kant word dit as h buitelandse leefwyse uitgekryt wat oënsynlik deur

kolonialisme hier gevestig is. Volgens koloniale denksisteme is homoseksualiteit nie normaal, en dus nie Westers nie; volgens leiersfigure in Afrika is dit ook nie van hier nie – so vanwaar? Kan homoseksualiteit bloot afgemaak word as h denkwysie wat die kolonialiste saamgebring het op hul bote na Afrika? Hierdie is belangrike vrae wat op verskillende wyses aangespreek kan word – wetenskaplikes probeer byvoorbeeld om h homoseksuele geen op te spoor om hierdie identiteit ten minste in h liggaam te plaas, aangesien dit nie maklik aan h sekere omgewing of kultuur toegeskryf kan word nie.

Kweer Kwekelinge in h Postkolonie

Weens die verskeidenheid (en dikwels kontrasterende) idees wat h rol speel in ons huidige verstaan van identiteit, is dit nodig

om h ruimte te skep om hierdie idees rondom h seksuele self te bestudeer. Soortgelyke spasies is in die internasionale arena geskep deur byvoorbeeld h *queer* retoriek te gebruik om diskriminasie teen en die sensuur van verskillende seksuele identiteite te beveg. *Queer* bewegings het veral h groot rol in Amerika gespeel om die engheid rondom die samelewing se perspektief van nie-heteroseksuele identiteite aan te spreek. Watter moontlikhede kan *queer* ons egter bied om seksuele identiteit te herdink en hoe sal dit hier, op eie bodem, gebruik kan word?

Sodra *queer* as h selfstandige naamwoord direk uit Engels na Afrikaans vertaal word, bied die tweetalige woordeboek van Bosman en Hiemstra terme soos 'eksentriek', 'raar', 'twyfelagtig', 'verdag', 'oneerlik' en 'homoseksueel'

Bal en klou reeks
2010
Hout, sement en rubber

Stadsdichter wordt dromenvanger

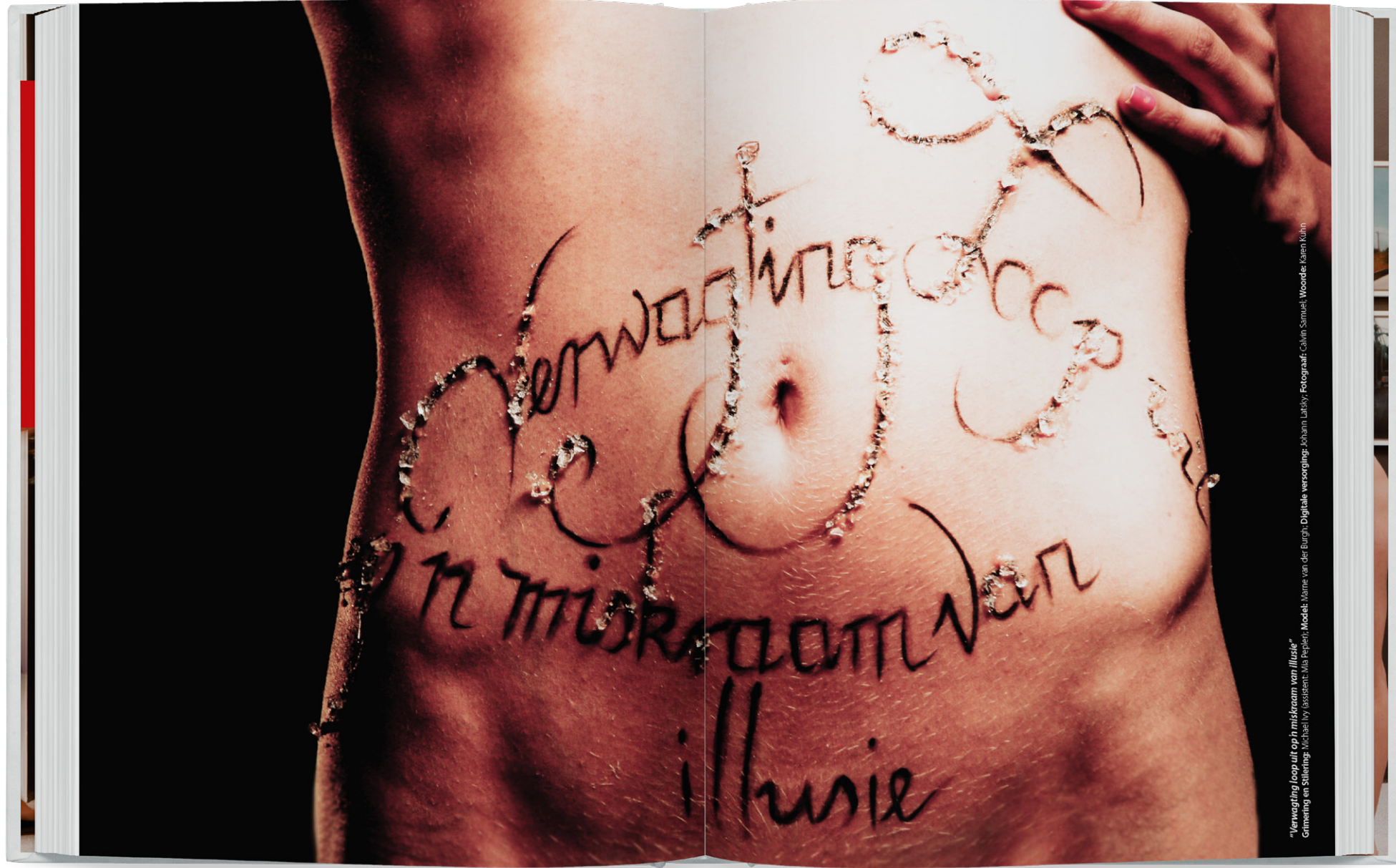
Interview met de Gentse
stadsdichter Peter Verhelst

Aangepaste tekst van het interview verschenen in Stadsmagazine januari 2010.
Stadsmagazine digitaal: zie <http://www.gent.be/eCache/1HE/1/5/7/308.html>
Artikel: zie <http://www.gent.be/eCache/1HE/1/5/7/308.cmiV/PTETINzMyMw.html>

WOORDE: BART DESOMER

Peter Verhelst - kopiereg Dimitri Van Zeebroeck / NTGent

"Verwachting loop uit op 'n miskraam van illusie"
Glimming en Stillezing: Michael Ivy, assistent: Mia Pepler; Model: Varne van der Eijnde; Digitale versiering: Jham Latsky; Fotografie: Calvin Samuel; Woorden: Karen Kuhn

O
N

werp:

Suid-Afrika se Brood en Botter

WOORDE: LIEZEL STRAUSS

Verby is die dae van volstruiseiers, sebravelle, (te) langnek-giraffes en alleen maar Carol Boyes wat Suid-Afrikaanse kuns en ontwerp verteenwoordig. Kaapstad neem deel aan die World Capital Design Bid 2014 (Seoul en Helsinki is onderskeidelik die 2010- en 2012-wenners van hierdie gesogte bod). Ons land speel nou gasheer vir een van die wêreld se grootste ontwerpkonferensies, die Design Indaba, wat jaarliks in Kaapstad plaasvind. Die uitstap van h paar ontwerpers vroeër vanjaar by hierdie einste skou, terwyl Martha Stewart aan die woord was, besig met h arrogante 'sales pitch' in plaas van h inspirerende praatjie, het dalk meer as woorde geïllustreer hoeveel ons gegroei het. Daar is inderdaad h trots en selfversekerdheid te bespeur onder ons ontwerpers.

Ontwerp is soveel meer as mooi kussings en interessante lampe. Dit spreek sosiale, kulturele en ekonomiese aspekte aan en het h impak op elke vlak van ons lewens en ons land se identiteit. Vanuit my persoonlike perspektief, sowel as gesprekke/onderhoude met van ons suksesvolste en ons mees hoopvolle Suid-Afrikaanse ontwerpers, bepaal ons die huidige situasie van Suid-Afrikaanse ontwerp.

Heather Moore Ontwerp

Is SA ontwerp uniek, en wat maak dit anders?

Volgens Laurence Brick, kreatiewe direkteur van Loads of Living, het Suid-Afrikaanse ontwerp h siel en is dit anders as al die ingevoerde, massa-vervaardigde objekte wat mens orals in die wêreld vind. Hy sê ook: "Dit gaan alles oor tekstuur en handwerk wat ons ontwerp so uniek maak. Wanneer items handgemaak is, kan jy nooit dieselfde item reproduseer nie. Dit is hier, in die onvolmaaktheid, waar ons sterkte lê."¹

Karen Miller van KM Visuals beweer: "Ek glo dat kitsch in ons kultuur op verskillende vlakke h groot rol gespeel het en dat ons dit op h gesofistikeerde, tong-in-die-kies-manier kan gebruik om te speel met ons identiteit. Ons gebruik met kitsch ons nostalgiese verlede om te wys dat ons kan lag vir ons self en beelde van ons verlede kan herinterpreteer as iets nuuts en vars."

Ons land is jonk en ons is nog besig om ons identiteit te vorm. Die proses is opwindend en kreatief. Byron Qually, vennoot en ontwerpdirekteur van Dot Dot Dot Ex Why Zed Design (Pty) Ltd, reken dat dit in ons voordeel strek dat ons vanweë ons diversiteit aanpasbaar is en ook sosiaal en politieke dinamies is. Dit maak ons gewoon aan veranderinge en sodoende oop vir nuwe idees.

¹ Jordan, E. "Made here, but desired everywhere," www.timeslive.co.za 27 Mei 2010.

"Suid-Afrikaners het h 'can do'-houding en handgemaakte produkte sal altyd meer spesiaal wees as masjien-gemaakte items," sê Piers Mansfield-Scaddan van Fly Pitcher Designs. Haldane Martin voeg by dat dit help dat ons die vaardigheid het om klein produksielyne uit te voer.

Word SA ontwerp erken vir wat dit is?

Ek haal aan:

"Daar is geen sambreel-verteenwoordiging vir die ontwerpbedryf nie. Die verskillende ontwerpvelde word deur verskillende liggame verteenwoordig – die beste voorbeeld hiervan is die Design Indaba. Hierdie geleentheid bereik wêreldwye belangstelling en is dus h effektiewe geleentheid vir blootstelling." Sebastian van Greunen, Direkteur van 3rdface, asook stigter van find-design.co.za, Suid-Afrika se ontwerp-gids, nuus- en inligtingsportaal

"Ek dink dat sekere ontwerpers erkenning kry, beide plaaslik en internasionaal, soos Luyanda Mphahla wat die gesogte nuwe Curry Stoner-prys vir sy laekoste-behuisingsontwerp gewen het. Daar is talle plaaslike pryse wat ontwerp hier ondersteun en bevorder. Suid-Afrikaners is besig om h werklike belangstelling in plaaslike ontwerp te ontwikkel. Ek voel wel dat nog meer erkenning nodig is. Een van ons ontbrekende elemente is h kruisdissipline-ondersteuningstrategie

vir ontwerp deur die regering, maatskappye en ontwerpers. Ons moet die werk van ons topontwerpers ondersteun as h'bron vir inspirasie vir toekomstige geslagte" (Zayd Minty, koördineerder van Creative Cape Town).

"Interieur en keramiek kry die sterkste erkenning in Suid-Afrika en internasionale tydskrifte soos *Elle Décor* tap in in die inspirasie van die Suid-Afrikaanse keramiek en interieur-mark."

"Conran en Anthropology voer byvoorbeeld groot hoeveelhede keramiek in vanaf Suid-Afrika. As Suid-Afrikaners maak ons gebruik van interieur-ontwerpers meer as in die meeste ander lande. Ons het ook h' baie sterk gasvryheidmark as gevolg van toerisme. Ons het ook h' unieke versnit van die industrie en handwerk in Suid-Afrika en dit maak ons ontwerpwerk veral interessant in hierdie tyd van die postmoderne pluralisme en multikulturalisme. Ek glo ook dat die politieke transformasie ná 1994 h' invloed gehad het op die bou van h' nasie-identiteit, wat in ontwerp weerspieël word" (Haldane Maartin, meubelontwerper).

Die Design Indaba help met bewusmaking van Suid-Afrikaanse ontwerp. Netso ook plaaslike tydskrifte soos *VISI*, *Elle Décor*, *House & Leisure* en oorsese publikasies soos *Living*. Hierdie jaar was ook die begin van h' hele paar belangrike gebeurtenisse vir die bevordering van Suid-Afrikaanse ontwerp: Die Toffie-fees in die Kaap in Februarie, die DTI (Departement van Handel en Nywerheid) se projek: Mzansi en Boardmans se Welcome home-reeks wat h' versameling van Suid-Afrikaanse ontwerpprodukte verkoop.

Kreatiewe direkteur, Dirk De Waal, beweer dat die Neighbourhoodsmarket in Kaapstad, wat allerhande handgemaakte produkte (vanaf kaas tot babaklere) verkoop, tans die beste voorbeeld van Suid-Afrikaanse plaaslike produkte is. Dit oorbrug die kloof tussen massa-verbruikers en die 'trendy/cool' mark.

Dit blyk dat, ten spyte van die feit dat ons ontwerp kan kers vashou by internasionale

ontwerpers, sommige Suid-Afrikaners steeds glo dat dit wat van 'oorsee' kom, beter is. Ontwerpers word steeds meer oorsee as plaaslik waardeur. Een so kunstenaar is die geniale Outa Lapies, wat lampies uit rommelmateriaal maak en meestal in die buiteland erkenning vir sy kuns ontvang.

Het Suid-Afrika wat dit wat om een van die top ontwerperslande van die wêreld te word?

Ek haal aan:

"Ons het die Kreepy Krauly ontwerp! Ons moet voortbou op ons 'boer-maak-h'-plan'-instink om oorspronklike produkte te ontwerp eerder as replikas te skep van internasionale style" (Sebastian van Greunen).

"Aan die een kant het ons die voordeel van direkte toegang tot druk-, sny- en kleurwerk, maar aan die ander kant is die dienslewering onbevredigend. Kwaliteit is nie altyd na wense nie en kan veroorsaak dat so h' hoë ideaal nie verwesenlik word nie. Sonder goeie vervaardiging en h' fokus op kwaliteit, dink ek nie ons kan h' top ontwerpersland wees nie" (Heather Moore).

"Die immer groeiende kloof tussen ryk en arm moet aangespreek en oorbrug word – die middelklas moet ontwikkel word voor ons internasionaal kan presteer. h' Middelmark vir ontwerp moet dus ontwikkel word" (Haldane Martin).

"Suid-Afrika is reeds (sonder erkenning) deel van die top ontwerplande – produkte word plaaslik ontwerp en aan tevrede kliënte in die buiteland gelewer. Suid-Afrika kry egter nie die erkenning wanneer dit kom by die handelsmerk van die produk nie sodat produkte meermale nie as Suid-Afrikaanse ontwerp gesien word nie" (Byron Qually).

"Dit is h' groot versoek, maar my eerlike antwoord is nee. Ons akademiese instellings is nêrens in vergelyking met die res van die wêreld nie. Geen onderwysers; geen studente" (Neville Trickett).

"Suid-Afrika is reeds een van die top ontwerperslande – dit is bloot die beperkte

Meubels en produkte deur Dokter and Misses en Adriaan Hugo

Derricklaan: 'n kleurvolle kulinêre tablo

Die Sjinese inval in Suid-Afrika is verby en die Sjinese het gewen!

WOORDE: TIM SANDHAM
FOTO'S: JOHANN MYNHARDT

Daar was altyd 'n sigbare teenwoordigheid van Sjinese in die sogenaamde "Chinatown" in Commissionerstraat in Johannesburg. Maar omtrent tien jaar gelede het die voorhoede van 'n ekspedisie-mag ongemerk die land binnegesluis en hulle in Derricklaan, Cyrildene, gevestig. Vandag is dit 'n getransformeerde plek. Ou Johannesburgers voel soos uitlanders as hulle daar kom. Geslepe Johannesburgers het stilweg en met

genoegdoening hierdie kulturele inspuiting verwelkom.

Cyrildene was, (oos van Johannesburg), 'n stil, grootliks Joodse, voorstad waardeur mens gery het, oppad na die lughawe of na Eastgate winkelsentrum. Dit was so 'n veilige area dat die Joodse mamas hulle diefalarms laat loei het as sein vir die kinders om van die speelpark huiswaarts te keer. Toe die Jode weggetrek het op soek na groener weivelde noord van

Linksfeldrif, Perth of selfs Vancouver, is die leemte gevul deur Sjinese immigrante. En magtig – hoe het dinge nie verander nie!

Mao Zedong het in die 60's 'n kulturele rewolusie van stapel gestuur in Sjina. Dit was gewelddadig en was gemik om dwarstrekke in die middelklas uit te delg omdat hy hulle daarvan verdink het dat hulle kapitalisme wou herinstel. Hiervan is daar geen vrees in Derricklaan nie. Hierdie Sjinese het Suid-Afrika toe gekom, juis omdat hulle kapitalisme

plaaslike inwoners avontuurlustig kon gaan uiteet.

Oor die jare het dit dramaties verander. Nou is daar meer restaurante as ooit. Ander winkels en besighede het uit die niet verrys soos wat geboue platgeslaan is en drierdiediepinggeboue amper oornag tot stand gekom het. Een hiervan is 'n massiewe gebou in die tradisionele Sjinese styl. Daar is nou etlike supermarkte – onder andere 'Yat Kee' wat allerhande Sjinese huisgerei, kruideniersware en verbruikersitems verskaf.

omhels. Hulle het geëmigreer omdat hulle na 'n middelklas lewenstyl gesmag het. Dis gewis 'n ander soort kulturele rewolusie wat mens hier beleef, wat alles op sy kop kom keer in Johannesburg.

Derricklaan – die nuwe Chinatown – word begrens deur Marciestraat in die suide en Friedlandlaan in die noorde en beslaan twee blokke aan die oostekant en vier aan die suide. Aan beide kante was daar eens tipiese voorstedelike winkels op straatvlak met woonstelle bokant hulle. Tussenin was daar tipiese drieslaapkamerhuise. Die eerste Sjinese immigrante het die winkels inbeweeg en hulle in die woonstelle tuisgemaak. Eerstens was daar bloot 'n paar restaurante tussen die gebruikelike kafees, apteke, video- en drankwinkels. Hierdie was eetplekke – eerder as restaurante – waar nuwe immigrante bekende kos kon eet en waar

Die winkels is volgeprop met geblikte-, vars- en gedroogde kos, asook vreemde kombuisgerei wat dodelik eerder as huislik lyk.

Waar seekos vroeër op 'n daaglikse basis ingebring is, is daar nou 'n aantal viswinkels waar kratte vol lintvis, krappe, garnale en seekat soos 'n brander oor die sypaadjie spoel. Die "hawe" reuk is genoeg om jou daarheen te lei, al dan nie.

Vars groente- en vrugteverkopers maak daaglikse uitstalruimte op oop sypaadjies. Bleek lotus-wortel, groen Sjinese kool, wit winterspanpek, rooi rissies, pers eivrug en pienk rape skep 'n spontane kleurvolle kulinêre tablo.

Die Joegoe-Slawiese slagter het nog vir 'n paar jaar vasgebyt. Nou is daar egter Sjinese aan bewind. Daar is ook etlike ander slaghuise waar vleis – meestal vark – voorberei word op

maniere waaraan Westerse oë nie gewoon is nie. Wors en geroekte stukke hang langs vars snitte vleis, en vars eend- en hoenderkassie. Alles word gebruik behalwe die oink, maar, wie weet, Sjinese is vindingryke mense ... beslis iets om na uit te sien.

Haarkappers en haarsalonne is volop. Hier kan Sjinese tieners die verveling van glansende natuurlike gitswart hare verruil vir h ander kleur. Vuil oranje is die mees populêre keuse. Of miskien is dit al opsie beskikbaar totdat die houer kleurmiddels vanuit Beijing vasmeer in Durban.

Apteke verkoop nie net toonbank- en voorskryf-medisyne nie maar ook honderde

kruid-middele vanuit netjiese hout- en glasblaie. Volgens dr Judy Xu, is die kuns van die kruid-spesialis om die regte kombinasie van kruid aan te wend om h kwaal te genees. Dit wil voorkom of daar h eindelose lys kwale is wat die mensdom treiter, maar dié apteek het iets vir elkeen. Blykbaar is die versoek "Het julle iets soos h ... h kruid viagra?" van Westerlinge heel algemeen. Hulle het – en dis goedkoper ... of, so sê hulle.

Ander kulture baat ook by die Sjinese invloed. Leon van Loggerenbergh en sy Thaise vrou het h gaping gesien om h supermark wat Thai-produkte verskaf in Derricklaan te open. Baie van sy produkte oorvleuel met dié

van die Sjinese supermarkte, maar meeste is uniek. Binne-in sy winkel het hy h sub-huurder geakkommodeer wat outentieke Thaise wegneemetes verskaf. Plaaslike swart mense word in diens geneem deur die Sjinese en dien dikwels as die tussengangers tussen Engelsprekende Johannesburgers en die Mandaryn-sprekende nuwe burgers.

Reisagente het gedy, want immigrante wil immers ook huis toe gaan met vakansie. Daar's boonop die vrouens en kinders wat by die eerste voorspantroepe moet kom aansluit.

Cat Meat Bistro. Laasgenoemde is h stereotipiese grappie – daar is geen katvleis in die restaurant nie (of nog nie.) Die eetplekke wissel van redelik formeel tot baie funksioneel. In party is dit soos om in h gesin se kombuis te eet (wel h effe kort-af gesin). In elke restaurant is die kos voortreflik, die spyskaart is omvattend, die Engelse vertalings is veral interessant. Disse word gekies deur met die vinger te wys, en word dan vinnig en sonder seremonie voorberei en opgedien. Daar is hoendergeregte met kasjoeneute wat sing van geur ... (moet net nie verbaas wees as jy

Daar is ook sentra waar nuwe immigrante, volgens hulle streek kan gaan aanklop om hulp. Sjinese is gemeenskapsvas. Hulle sien na mekaar om. Daar is h Boeddhistiese tempel, die Chinatown Community Association, sowel as die veiligheidsmaatskappy Dragon Security om na geestelike, sosiale en materiële welvaart van die gemeenskap om te sien.

Tog is dit die restaurante wat in eerste instansie bekoor en Derricklaan se grootste trekpleister is. Alhoewel party restaurante glad nie name in Engels aandui nie, tower dit wonderlike beelde op: Happy Man, The Fisherman's Plate, Sun Fat, The Long Men, North's Food, Sichuan Province, Delicious Casserole en

die hoender se kam in jou bak opmerk nie!) heel visse wat reisgids-mooi op ovaal porseleinborde voorgesit word ... kombinasies speserye en groentes ... gepekelde seewier en tofu slaai wat soos h klein kunswerk op jou tafel geplaas word ... eivrugslai wat met knoffel en vlokies wortel opgekikker word. Dis kos wat lig is op die tong. Selfs al het die sjefs soms swaar hande met die olie, is die immer teenwoordige potte groen tee daar om die proeknoppiet tussen geregte te reinig. Die restaurante het meesal h groot lazy susan in die middel van ronde tafels, want maaltye is natuurlik h gemeenskaplike geleentheid. Almal deel gelyk in die oorfloed.

Wat is dit wat die eet-ervaring in Derricklaan

傳真復印

so uitsonderlik maak? Die uitheemse kosse waaraan Suid-Afrikaners gewoon geraak het – Grieks, Portugees en Italiaans – het eie aan die land geword soos wat die derde en vierde geslag Europeërs ingeburger geraak en geakkultureer het. Maar dit is nou Suid-Afrikaners van Europese afkoms wat die kos maak – en soos tipiese Suid-Afrikaners laat hulle dit meestal aan swart sjefs oor. Dieselfde geld vir die ou Chinatown, waar die afstammeling van die Sjiniese wat ingevoer is om op die myne te kom werk, gevestig is. In Derricklaan is daar nog weinig Suid-Afrikaanse invloed te bespeur. Die tradisies en metodes is nog suiwer.

Beteken Derricklaan se bloei dat Chinatown in Commissionerstraat daarmee heen is? Beslis nie. Sui Hing Hong is nog steeds die toonaangewende supermark. Sjiniese Nuwejaar word daar met oorgawe gevier. Duisende mense stroom dan na Ferreirasdorp om te eet, lanternballonne te loods, draakdanse te aanskou en h oorverdowende vuurwerkvertoning te beleef. Maar die balans het verskuif. Derricklaan is vandag die plek om te wees as jy h outentieke Sjiniese ervaring wil beleef.

DA SUNG HUNG SUPERMARKET

Erf 81:

WOORDE: LIZA GROBLER
FOTO'S: SIMONE SCHOLTZ

Fisiese adres vir teenstrydige realiteite en kreatiewe alternatiewe

"Die les wat ek onlangs geleer het, is om liefies nie h pofadder vas te hou wanneer jy jou humeur vir jou eks verloor nie. Ek't h ruk terug h pofadder hier op die plaas gevang. Ek het nie mooi opgelet tydens ons woordewisseling nie en toe pik sy my in die hand!" sê André Laubscher.

André Laubscher se bestaan op Erf 81 is h volgehoute projek maar nie een van daardie spogprojekte agter museumglas nie: h eksperimentele kunsprojek wat die gewone lewe aan die hare bysleep ... of is dit andersom? Hoe dit ook al sy, dit gaan hier om aktiewe betrokkenheid as skeppingsproses. Die skeiding tussen kuns en daaglikse voortbestaan word ten volle opgehef. Is dit nie waaroor kontemporêre kuns eintlik behoort te gaan nie?

André is h eiesoortige karakter met h groot grys baard, vriendelike oë en sterk opinies. Daar is baie staaltjies oor hom, want sy leefstyl verstorm mense. Maar dit is juis hierdie onverskrokkenheid of dwarstrekkerij wat van hom so h uitsonderlike Afrikaner maak. Erf 81, as fisiese ruimte, bestaan uit 8,4 hektaar grond aan die bopunt van Militaryweg, aan die onderkant van die gegoede woonbuurt Tamboerskloof (Kaapstad). Dit was aanvanklik die weermag se ou wapenopslagplek, wat nou dien as ateljee, plaas, skuilplek vir vlugtelingen, repetisie-ruimte vir fisieke teater en speelpark vir kinders. André woon al 15½ jaar hier. Aanvanklik het hy net pleegouer gespeel vir h klompie diere, maar kort voor lank het mense weggooikinders ook hier aangebring. Hy glo dat die

kontak met diere en die natuur die kinders se probleme uitstryk.

Hoeveel kinders is daar tans? Hy dink h oomblik na: "Sewe wat hier woon en vier wat net hier kuier vir die vakansie."

Maar waar kom hy vandaan en hoe het hy hier beland?

André het grootgeword op Klipheuwel en later in die Paarl. "Toe ek op negentien uit die army kom, wou my pa hê ek moes iets studeer, maar ek wou niks wees nie – al wat ek eintlik wou doen was om meisies te verleë! Ná ses maande het ek weggehardloop en sien toe h advertensie vir Colliers Ensiklopedieë. (Dit was h groot dag toe my pa die Afrikaanse Kinderensiklopedie huis toe gebring het en ek het dit oor die jare dikwels bestudeer.) Aanvanklik was ek heel suksesvol as verkoopsman vir hierdie ensiklopedie, wat ek goed geken het en waarin ek geglo het. Later is ek egter ontugter omdat mense geboelie is om dit te koop wanneer hul dit werklik nie kon bekostig nie. Ek is toe daar weg."

Van 1970-1982 het André by KRUIK gewerk. "Ek het gevoel ek werk in h ander land. In daardie dae was daar hope geld vir dekor. Ek het gewerk op doeke groter as vertrekke, met my kwas op die voorpunt van h stuk bamboes.

"Ek het ook h jaar en h half aan die US kuns probeer studeer. In daardie dae was die kunsfakulteit slegs h grafiese departement. Ek is gevra om maar eerder te gaan! Toe gaan werk ek weer by die Balletgeselskap se dekor-afdeling, daar waar New Cross Roads nou is. Ek is sewe keer weg by KRUIK. Die heel laaste keer omdat ek moes bome afkap vir h installasie op die verhoog vir *South Pacific*. Heeldag het ek skuldig gevoel oor die bome, en toe ek die toneel sien was ek baie ontgeloop. Het ek nou bome afgekap vir hierdie snert?!"

Interaksies in publieke ruimtes

André Laubscher en Peter van Heerden (fisieke teater-terroris) werk nou ook al sedert 2004

aan gesamentlike performance-projekte onder die naam Erf81. Hierdie kulturele-kollektief se doel is om dialoog en transformasie in ons samelewing aan te moedig. "Peter en die groep waarvan hy toe deel was – die Heel Arts Collective – was op soek na repetisieplek. Op daardie stadium was hy nog besig met sy meestersgraad. Hy het die vermoë om verbasende goed uit mense te trek. Ek versamel dinge en hy vind maniere om dit te gebruik. Ons is toe vort na Grahamstad in 2004. Sedertdien werk ons gereeld saam. Ek sal nooit saam met enige iemand anders performance kan doen nie."

Peter van Heerden se MA-tesis is getiteld *Trek: Hitchhiking on the ox-wagon of destiny*. Hy en André léëf dit en het die afgelope paar jaar laer getrek by Oudtshoorn en twee keer by Grahamstad. Die doelbewuste verwysing na die Voortrekkers, skep h platform om die identiteit van die wit man in Suid-Afrika aan te spreek: "Eers was daar die Voortrekkers, maar hulle is nou al oorlede. Toe, vir lange jare, die Draadtrekkers. Ons is Saamtrekkers ... én Dwarsttrekkers." Daarom dat hulle laertrekkerij by die kunstefeeste soveel volgehoute ontsteltenis veroorsaak: die onderwerpe is net té bekend en ongemaaklik. Elke dag het h ander tema. Familiedag fokus byvoorbeeld op Afrikaners as wêreldrekordhouers vir gesinsmoorde en hulle installeer onder meer kindergrafe by hulle kampplek langs die rivier. Die intervensies het ten doel om mense op h ingrypende wyse tot nadenking te stem. Daarmee saam tree hulle ook dan heeltyds in gesprek met die publiek om hierdie dinge informeel te bespreek. Laubscher vertel dat hul eerste saamtrek te Grahamstad elke oggend begin het met vlaghysing. "Op die eerste dag speel ons 'Die Stem' en hys die ou vlag. Werkers kom verbygestap en die een ou stap nader. Ek dink by myself: 'Hier kom nou die eerste konfrontasie.' 'Nee wat, dis mos ou nuus!' sê hy. Ons verduidelik toe die projek, en hy kom daarna elke oggend weer kyk wat aangaan. Toe ons laas weer daar was, kom dieselfde jong man

